

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عنوان بسم الله برگرفته از (قرآن) به خط محمد حسین ابن محمد تبریزی
اولین کتاب چاپ سنگی منتشره در ایران به سال ۱۲۴۹ ق. در شهر تبریز

فہرست کتاب ہامی درسی

کتابخانہ حضرت آیت اللہ العظمیٰ رُجُبُردی

(مسجد اعظم)

جلد اول

مجید جلیب

باہمکاری
معضومہ امید

انتشارات وراقان

کتابخانہ ہامی اسلامی
فہرست ہامی - ۶

فهرست کتاب‌های درسی کتابخانه آیت‌الله العظمی بروجردی (ره) (مسجد اعظم) جلد اول

تألیف: مجید جلیسه

با همکاری: معصومه امید

کهن چاپ‌های ایرانی اسلامی - فهرست‌ها (۶)

ویراستار: فاطمه بیگدلی

طراح جلد: سجاد غلامی جلیسه

صفحه‌آرایی: صدرا غلامی جلیسه

قم: انتشارات وراقان، وزیری، ۲ جلد، چاپ اول، ۱۴۰۲

شابک دوره: ۹۷۸-۶۲۲-۸۰۴۵-۱۱-۵

شابک جلد اول: ۹۷۸-۶۲۲-۸۰۴۵-۱۲-۲

انتشارات وراقان

سرشناسه: مسجد اعظم قم. کتابخانه

عنوان و نام پدیدآور: فهرست کتاب‌های درسی کتابخانه حضرت آیت‌الله العظمی بروجردی (مسجد اعظم) / (گردآورنده) مجید جلیسه؛ با همکاری معصومه امید؛ ویراستار فاطمه بیگدلی.

مشخصات نشر: تهران: وراقان، ۱۴۰۲ -

مشخصات ظاهری: ج.

فروست: کهن چاپ‌های ایرانی اسلامی. فهرست‌ها؛ ۶.

شابک: دوره: ۹۷۸-۶۲۲-۸۰۴۵-۱۱-۵؛ ج. ۱: ۹۷۸-۶۲۲-۸۰۴۵-۱۲-۲؛ ۹۷۸-۶۲۲-۸۰۴۵-۱۲-۲

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: مسجد اعظم قم. کتابخانه -- فهرست‌ها

موضوع: کتاب‌های درسی -- ایران -- فهرست‌ها

Textbooks -- Iran -- Catalogs

شناسه افزوده: غلامی جلیسه، مجید، ۱۳۵۷-، گردآورنده

Gholami Jaliseh, Majid

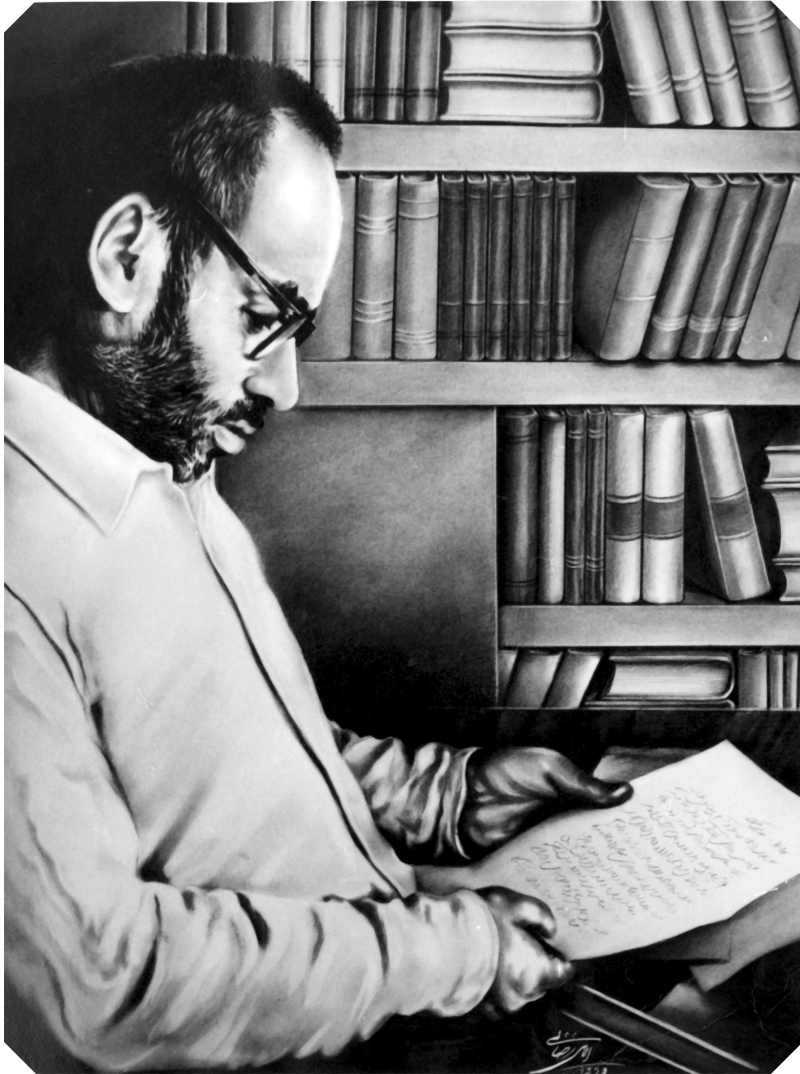
شناسه افزوده: امید، معصومه، ۱۳۶۹-

رده بندی کنگره: Z۹۵۵

رده بندی دیویی: ۱۶/۷۶۳۲۲

شماره کتابشناسی ملی: ۹۳۵۳۷۷۶

گنجینه موقوفه حاج محمد رمضانی

تقدیم به همسرم یکی از هزاران معلم عاشق
این سرزمین که جوانی و عمر خود را برای
بالندگی فرزندان این سرزمین گذاشته و می‌گذارد

فہرست مطالب

مقدمہ	۱
فہرست	۱
آ	۱
ا	۱۱
ب	۵۱
پ	۶۹
ت	۷۵
ج	۱۹۷
چ	۲۷۵
ح	۲۷۷
خ	۳۳۷
د	۳۴۹
ر	۴۱۷
ز	۴۴۷
س	۴۵۵
ش	۴۵۹
ص	۴۹۳

۵۰۳	ض
۵۰۷	ط
۵۱۵	ع
۵۵۵	غ
۵۵۷	ف
۶۱۳	ق
۶۳۳	ک
۶۸۳	گ
۶۸۹	ل
۶۹۳	م
۷۴۳	ن
۷۶۳	و
۷۶۵	هـ
۸۲۳	ی
۸۲۵	نمایه ها
۸۲۷	عنوان کتابها
۸۹۱	پدیدآوردگان
۹۱۷	سایر پدیدآوردگان
۹۲۱	خوشنویسان
۹۲۵	تصویرگران
۹۲۷	اماکن
۹۳۱	ناشران
۹۳۹	چاپخانه ها
۹۴۹	مهرها
۹۵۵	موضوعات
۹۷۱	تصاویر

مقدمه

درآمد

ورود صنعت چاپ به ایران سرآغاز مجموعه‌ای از تحولات در عرصه‌های مختلف است، که بدون شک یکی از مهمترین آنها آموزش و گسترش سواد و علم‌آموزی درگستره وسیع جغرافیایی ایران است. این موضوع آنقدر برای عباس میرزا نایب السلطنه (۱۲۰۳-۱۲۴۹ ق.) به عنوان حامی و سفارش دهنده این صنعت حائز اهمیت بود، که در اولین گام و در آغازین سال‌های ورود این صنعت به تبریز دستور داد تا نسبت به چاپ کتاب گلستان سعدی که یکی از مهمترین متن‌های آموزشی مکتب‌خانه‌ای در آن دوران و مقدمه‌ای برای توسعه سوادآموزی به شمار می‌رفت اقدام گردد و این کتاب در تبریز آن روزگار حداقل سه بار به چاپ می‌رسد. توسعه سوادآموزی رابطه‌ای مستقیم با توسعه صنعت چاپ در ایران دارد و در دوران ناصری می‌بینیم که مدرسه دارالفنون به عنوان اولین نوع از مدارس جدید ایران خود دارای یک چاپخانه چاپ سنگی مجهز و امکانات لازم و نیروی انسانی متخصص برای چاپ و نشر کتاب‌های درسی مورد نیاز در این مدرسه می‌گردد. بعد از تأسیس دارالفنون و ظهور مدارس جدید چاپ و انتشار کتاب‌های درسی، هم به شکل دولتی و هم به شکل خصوصی شایع شده و جانبخش توسعه دانشی فرزندان ایران می‌گردد. آهسته آهسته با گسترش این قبیل مدارس در جای جای کشور، نگارش و چاپ کتاب‌های درسی رونق و سرعتی دوچندان می‌گیرد. هرچند تولید و انتشار کتاب‌های درسی به صورت مدرسه‌ای و منطقه‌ای در تمام دوران قاجار و حتی پهلوی اول و اوایل پهلوی دوم استمرار دارد، اما این رویه در دوره پهلوی اول و با دستور یکسان‌سازی کتاب‌های

درسی شکل دیگری به خود گرفته و در دوره پهلوی دوم نیز با تأسیس شرکت سهامی کتاب درسی و بعدتر با تأسیس سازمان کتاب های درسی به گونه ای حرفه ای تر دنبال می شود.

ما حاصل آنکه در همه این سال ها کتاب های فراوانی چه به صورت مکتب خانه ای و چه برای مدارس جدید در دوره قاجار و پهلوی توسط نویسندگان و بعضاً مترجمان متعددی نگاشته و ترجمه می گردد. هرچند تا به امروز نمی توان رقمی دقیق از این نوع کتاب ها ارائه نمود، اما عدد این آثار بر ۱۰ هزار عنوان بالغ می گردد. مع الأسف کتاب های درسی به علت مطالعه فراوان در طول سال تحصیلی آنها توسط کودکانی که خیلی به ارزش و اهمیت کتاب آگاه نیستند، بسیار در معرض فرسایش، آسیب و از بین رفتن هستند. از طرف دیگر از آنجاکه این نوع از کتاب ها کارکردی کوتاه و کمتر از یک سال دارند، عمرشان نیز کوتاه است و در بیشتر مواقع توسط دانش آموزان و خانواده هایشان مورد بی مهری قرار گرفته و دور انداخته می شوند. حال اگر این کتاب ها شانس پیدا کرده که به دور انداخته نشده باشند، گزند حوادثی که از پس تاریخ به آنها وارد می شود نیز از دیگر دلایلی است که حکم بر کم یاب و یا نایاب بودن آنها می کند، و از این رو امروزه پیدا کردن آرشیوی از کتاب های درسی دوره قاجار و پهلوی و حتی دهه اول و دوم بعد از انقلاب ۵۷ کاری بس دشوار است.

با کمال تأسف این بخش مهم از سابقه فرهنگی و آموزشی ما رها شده و حتی وزارت آموزش و پرورش هم توجهی به آن ندارد و این در حالی است که شناسایی، جمع آوری، نگهداری و از همه مهمتر تحقیق و پژوهش بر روی این منابع از مهماتی هست که باید توسط آموزش و پرورش انجام می گرفته و با بگیرد. کاری که در بسیاری از کشورهای توسعه یافته و رو به توسعه سالهاست در حال انجام و به گونه ای آکادمیک دنبال می گردد. از باب نمونه مؤسسه لایب نیتس برای رسانه های آموزشی (مؤسسه گئورگ اکرت) را فردی به نام گئورگ اکرت (۱۹۱۲-۱۹۷۴ م.) در سال ۱۹۵۱ میلادی در شهر براونشوایگ آلمان تأسیس می کند. اکرت معتقد بود که آموزش نمی تواند صرفاً بر اساس و پیرامون تلاش های نخبگان شکل گیرد، بلکه باید بر اساس بررسی تاریخی در جمعیتی گسترده مشتمل بر تحولات فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی مدون گردد. ضمن اینکه او در تدریس و آموزش خود معتقد بود که مطالعه تاریخ باید جوانان را قادر به شکل گیری دیدگاه های مستقل و خاص خود کند.

از جمله وظایف مهم این مؤسسه تحقیق و بررسی برای تولید محتوای آموزشی در زمینه های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، تاریخی و ... است. همچنین جمع آوری منابع مطالعاتی در حوزه آموزش در مدارس نیز از جمله فعالیت های این مؤسسه به شمار می رود. از این رو کتابخانه این مؤسسه در حال حاضر مشتمل بر ۱۸۰ هزار جلد کتاب چاپ شده و آنلاین درسی از ۱۷۵ کشور است. که از آن جمله بخشی از این منابع را کتاب های درسی ایرانی تشکیل می دهد. این در حالی است که ما در ایران هیچ آرشیو یا کتابخانه مستقلی از کتاب های درسی منتشره در دوره های تاریخی قاجار، پهلوی و حتی انقلاب نداریم. همین امر باعث گردیده که پژوهش در این حوزه حتی در سطح دانشگاه ها که یک موضوع بین رشته ای کلان و مهم به حساب می آید آنچنان که باید مورد توجه و اهتمام قرار نگیرد.

چراکه چنین آرشیوی بن مایه ای اولیه برای بسیاری از این قبیل پژوهش ها می باشد. و درست در زمانی

که ما بیش از هر زمان دیگری نیاز به تجدیدنظر و ژرف‌نگری در سیستم آموزشی کشورمان هستیم، هیچ اهتمام جدی برای ایجاد چنین آرشیوی از کتاب‌های درسی در کشور دیده نمی‌شود. با این وجود درسه کتابخانه ایران می‌توان تعداد بالایی از کتاب‌های درسی را در ضمن دیگر کتاب‌های چاپی قدیمی شناسایی کرد. نخست کتابخانه ملی ایران که سال‌ها پیش فهرستی تنها از ۹۹۱ جلد از کتاب‌های درسی چاپ سنگی آن منتشر شده است. دوم کتابخانه آستان قدس رضوی که مجموعه غنی از کتاب‌های درسی در خود جای داده اما مع‌الأسف تا به امروز فهرستی از آن منتشر نشده است و سوم کتابخانه آیت‌الله العظمی بروجردی رحمته‌الله‌علیه (مسجد اعظم) که آنرا باید یکی از کم‌نظیرترین، متنوع‌ترین و البته در دسترس‌ترین آرشیوهای کتاب‌های درسی در ایران برشمرد.

فهرست حاضر

کتاب‌های درسی موجود در کتابخانه حضرت آیت‌الله العظمی بروجردی رحمته‌الله‌علیه (مسجد اعظم) که بخش بسیاری از آن مربوط به گنجینه کتب اهدایی مرحوم محمد رضانی (۱۲۸۳-۱۳۴۶) به این کتابخانه است، بدون شک یکی از کامل‌ترین و بزرگترین آرشیوهای کتاب‌های درسی دوره قاجار و پهلوی در ایران است. این گنجینه مشتمل بر ۳۷۰۹ جلد کتاب درسی مربوط به دوره‌های قاجار، پهلوی اول و پهلوی دوم است که با درایت و دقت کتابشناسانه مرحوم محمد رضانی طی سالها عمر حرفه‌ای ایشان جمع‌آوری شده است. رضانی دلش می‌خواست که کتابخانه عمومی در قم راه‌اندازی کند و در اواخر عمر کتاب‌هایش را به قم انتقال داده و در خانه‌ای اجاره‌ای به طور موقت نگهداری می‌کرد اما به دلایلی موفق به این مهم نشد و به تشویق عده‌ای تصمیم می‌گیرد که همه کتاب‌ها را به کتابخانه مسجد اعظم قم که زیر نظر آیت‌الله بروجردی تأسیس و در سال ۱۳۳۹ افتتاح شده بود اهدا نماید. این گنجینه سالیان سال در مخزن این کتابخانه به امانت بود و کم و بیش نیز مورد استفاده و مراجعه قرار می‌گرفت اما هیچ‌گاه فهرستی مدونی از آن تدارک دیده نشده و آنچنان که باید مورد توجه قرار نمی‌گرفت.

در سال ۱۳۸۳ پروژه نگارش تاریخ کتاب ایران را آغاز نمودم و به علت فقدان منابع و اطلاعات دست اول و صحیح تصمیم گرفتم که به سراغ اصلی‌ترین و مهمترین منابع این تاریخ‌نگاری یعنی خود کتاب‌های منتشره در دوره قاجار و پهلوی بروم ازین رو به سراغ کتابخانه‌هایی که این قبیل منابع را داشته رفته و با پیشنهاد فهرست‌نویسی و دیجیتال‌سازی منابع کهن آنها به صورت رایگان سعی نمودم که طی یک تعامل دو جانبه نسبت به تکمیل آرشیو و منابع مورد نیاز خود اقدام نمایم. در همین راستا در سال ۱۳۸۹ به سراغ کتابخانه آیت‌الله بروجردی در قم رفتم. خوشبختانه با استقبال خوب مدیریت وقت کتابخانه جناب آقای اسماعیل راهنورد و با موافقت تولیت محترم این کتابخانه حضرت آیت‌الله سیدمحمدجواد علوی دامت افاضاته، پروژه فهرست‌نویسی و دیجیتال‌سازی این کتابخانه آغاز و طی سه سال به سرانجام رسید.

کلیه کتاب‌های درسی چاپ سنگی این کتابخانه که عمدتاً مربوط به دوره قاجار بود در آن سال‌ها توسط حقیر فهرست‌نویسی گردید. خوشبختانه با اهتمام مدیریت کتابخانه بخش کتاب‌های پهلوی نیز بعدها

توسط سرکار خانم امید فهرست نویسی اولیه می‌گردد.

در اواخر سال ۱۳۹۹ طی توافقی با مدیریت محترم کتابخانه قرار انتشار فهرستی از کتاب‌های درسی گذاشته می‌شود. در اردیبهشت سال ۱۴۰۰ کار بازننگری و بازنویسی فهرست کتاب‌های درسی دوره پهلوی طی حدود ۳ ماه در محل کتابخانه انجام می‌گردد و بنده طی این مدت به صورت تمام وقت همه کتاب‌ها را (حدود ۳۰۰۰ جلد) مجدداً بررسی و نواقص و اشتباهات اطلاعات را تکمیل و تصحیح نمودم. بعد از این مرحله طی مدت قریب به شش ماه کلیه این اطلاعات و بالاخص اسامی پدیدآورندگان، چاپخانه‌ها، ناشران و موضوعات مستندسازی می‌گردد. تدوین این فهرست در انتهای سال ۱۴۰۰ به پایان می‌رسد، اما پروسه صفحه‌آرایی و بالاخص نمایه‌سازی این کتاب تا سال ۱۴۰۲ به عهده تعویق می‌افتد و در نهایت در تابستان امسال این مهم نیز به سرانجام می‌رسد.

شیوه تنظیم فهرست

کاربرگه فهرست حاضر مشتمل بر حدود ۵۰۰۰۰ فیلد اطلاعاتی مختلف است که به صورت زیر تنظیم و ارائه شده است:

الف. کتاب‌شناسی

آغاز هر مدخل شماره مسلسل است که مدخل را از کتاب قبلی و بعدی خود تمییز می‌دهد و وظیفه آن شمارش آثاری است که در فهرست حاضر معرفی شده است؛

در ابتدای سطر نام کتاب و در روبروی آن زبان و یا زبان‌هایی که کتاب بدانها نوشته شده است ذکر می‌شود، لازم به ذکر است که در فهرست حاضر چون عمده کتاب‌ها به زبان فارسی است از ذکر این زبان خودداری شده است؛

اگر کتاب دارای عنوان فرعی باشد، در سطر بعد در مقابل همین نام قرار می‌گیرد، و مراد ما از عنوان فرعی، عنوانی است که کتاب به آن نام نیز مشهور بوده و در منابع دیگر بدان معرفی شده است. همچنین اگر کتاب دارای عنوان متفاوتی بر روی جلد و یا زیر عنوان طولانی باشد نیز در این بخش ذکر می‌گردد.

در بخش بعد پدیدآورندگان کتاب ذکر می‌گردد، در فهرست حاضر تعریف ما از پدیدآورندگان هر شخصیت حقیقی و حقوقی است که در تولید، چاپ و انتشار اثر نقش داشته باشد، که شامل نویسنده، مترجم، شارح، محشی، خوشنویس، تصویرگر، حروف‌چین، طراح جلد، مهتم و ... می‌گردد، در این بخش ابتدا نقش پدیدآورنده به صورت اخص ذکر شده و بعد از آن پدیدآورنده می‌آید. اساس کار ما در مستندسازی پدیدآورندگان، شیوه مستند مشاهیر کتابخانه ملی البته با تغییراتی جزئی است.

ب. چاپ‌شناسی

مراد ما از عبارت چاپ‌شناسی، کلیه اطلاعات در خصوص چاپ کتاب است. در این فهرست ابتدا شهری که کتاب در آن چاپ شده ذکر می‌گردد، در صورتی که اطلاع دقیقی از شهر نداشته باشیم و بدانیم که کتاب در کدام کشور به چاپ رسیده است، نام کشور ذکر می‌شود، و اگر مکان چاپ به صورت حتمی مشخص نباشد و به قرابینی احتمال دهیم که کتاب در فلان کشور یا شهر چاپ شده است، نام مکان چاپ داخل کروشه [] قرار می‌گیرد، و در

غیراینصورت عبارت اختصاری «بی جا» به معنی بدون جای انتشار ثبت می‌شود، بعد از مکان چاپ، نام ناشر همانطور که در کتاب آمده ذکر می‌شود و البته در صورتی که نام ناشر و یا چاپخانه برای ما محرز نباشد از عبارت «بی نا» و «بی چا» استفاده شده است، بعد از آن عنوان چاپخانه ثبت می‌گردد، تعداد مجلد و یا جلد کتاب و نوع قطع کتاب به صورت کلی با عبارت‌های قراردادی رحلی، وزیری، رقعی، جیبی و... مشخص می‌شود، اگر کتاب چاپ سنگی باشد به نوع خط آن نیز اشاره می‌شود، بعد از آن تعداد صفحات، مصور بودن، نوبت چاپ، قیمت کتاب، تیراژ و در نهایت سال چاپ و انتشار کتاب به شمسی و چنانچه تنها به قمری ذکر شده باشد با اختصار «ق.» ثبت گردیده است. اگر کتاب در کشوری اروپایی به چاپ رسیده است سال نشر به میلادی ذکر می‌شود. در صورتی که سال چاپ کتاب مشخص نباشد از عبارت «بی تا» به معنی بدون تاریخ چاپ استفاده می‌گردد.

ج. موضوعات

در مرحله بعد سعی گردیده با استفاده از شیوه مستند مشاهیر کتابخانه ملی به ارائه موضوعات کتاب‌ها پردازیم و تلاش نموده‌ایم که با ارائه موضوع کلان و ریز موضوعات خواننده را به محتوای کتاب‌ها نزدیک‌تر نماییم.

د. تکنیک چاپ‌ها؛

طی دو دوره قاجار و پهلوی کتاب‌ها با شکل متنوعی از تکنیک چاپ (سنگی، سربی، گراور، افست) منتشر شده‌اند که ما برای تمییز هرچه بهتر کتاب‌ها از این منظر سعی نموده‌ایم که با دقت فراوان به تکنیک چاپ کتاب‌ها اشاره نماییم. هرچند در مواردی نیز این موضوع به دلیل فقدان قراین و اطلاعات مسکوت مانده است.

ه. واقف؛

با وجود اینکه عمده کتاب‌ها اهدایی مرحوم محمد رضانی است، اما در این سال‌ها کتاب‌های دیگری نیز توسط برخی افراد به این کتابخانه اهدا و یا وقف شده است، ازینرو اهداکننده از دیگر اطلاعاتی است که بدان اشاره شده است.

و. اطلاعات برافزوده

اطلاعاتی چون نواقص کتاب‌ها، یادداشت‌ها و مهرها چاپی و یا دستی با ذکر نوع مهر و سجع آنها از دیگر اطلاعاتی است که بدان اشاره شده است.

ز. شماره بازیابی کتاب

در آخرین سطر اطلاعات ارائه شده، سمت چپ داخل کروش شماره ثبت هر کتاب در کتابخانه ذکر شده است.

ح. نمایه‌ها

برای تسهیل و تسریع دست‌یابی پژوهشگران به اطلاعات این فهرست و کتاب‌ها، سعی شده تا طیف وسیع و متنوعی از اطلاعات در قالب نمایه با عناوین زیر تهیه و تنظیم گردد:

۱. عنوان کتاب‌ها؛

۲. پدیدآوردگان (نویسندگان، مترجمان، مفسران، شارحان و...)

۳. سایر پدیدآوردگان (تقریظ نویسان، مقدمه نویسان، مصححین و...):
۴. خوشنویسان؛
۵. تصویرگران (نقاش، نقشه کش، طراح جلد، صفحه آرا و...):
۶. اماکن؛
۷. ناشران؛
۸. چاپخانه ها؛
۹. مهرها؛
۱۰. موضوعات.

ط. تصاویر

بخش پایانی فهرست گزیده ای از تصاویر کتاب ها (جلد و متن) است که برای بازنمایی تصویری عینی تر از این نوع کتاب ها در دوره های مختلف تنظیم شده است.

تقدیر و تشکر

در پایان لازم می دانم از حضرت آیت الله سید محمد جواد علوی ادام الله توفیقاته به جهت اعتماد و اطمینانی که به بنده برای فهرست نویسی و نگارش این فهرست نمودند تشکر و قدردانی نمایم، محبت و اعتماد مدیر فرهیخته کتابخانه جناب آقای رهنورد و پشتیبانی ایشان طی این مدت از فعالیت های حقیر، قطع به یقین یکی از عوامل اصلی به ثمر نشستن این فهرست بوده است و اگر نبود توجه و اراده ایشان بنده موفق نمی شدم که طی این مدت مراحل کار را پشت سر گذاشته و این فهرست را به چاپ بسپارم.

از سرکار خانم امید برای فهرست نویسی اولیه کتاب های دوره پهلوی کمال تشکر را دارم. از جناب آقای سهرابی کتابدار کتابخانه که با سعه صدر در بازبینی مجدد کتاب های درسی دوره پهلوی یاری رسان من بود متشکرم و همچنین از دیگر همکاران کتابخانه آقایان مقدم، صمصامی، امیری، رضوانی، تحویلدار که هر کدام به شکلی در نگارش این فهرست همراهی و همکاری نمودند نیز کمال تشکر و قدردانی را دارم.

از همکاران ارجمندم در مؤسسه بیاض که با جان و دل به کمک من آمدند تا این مجموعه گرانسنگ را سامان دهیم نیز باید تشکر ویژه ای بنمایم: جناب آقای دکتر حیدر عبوضی برای همکاری در فهرست نویسی برخی از کتاب های چاپ سنگی و خانم ها بیگدلی، حیدری و واحدی که در بخش ویراستاری صوری و عکسبرداری کمال تلاش خود را در انجام این کار مبذول داشتند.

نمایه سازی، صفحه آرایی و طراحی جلد کتاب حاضر توسط پسرانم صدرا و سجاد به ثمر نشست و خوشحالم که این دو به شایستگی و با صبوری هرچه تمام تر در به پایان رساندن این کتاب همراهم بودند.

مجید جلیسه

شهریور ۱۴۰۲

قم

فرست

(۱)

آداب الخط: کلاس اول دبستانها

خوشنویس: صاعی خوانساری (سیمین قلم)،
محمد رضا بن فتح الله (قرن ۱۴ق.)،
■ تهران: کتابفروشی محمدحسن علمی،
نستعلیق، رقعی، [۱۳].
۱. خوشنویسی -- راهنمای آموزشی (ابتدایی).
چاپ گراور/ واقف: محمد رضانی

[۳۱۷۰۶۴۵]

(۲)

آداب الخط: کلاس دوم دبستانها

خوشنویس: صاعی خوانساری (سیمین قلم)،
محمد رضا بن فتح الله (قرن ۱۴ق.)،
■ تهران: کتابفروشی محمدحسن علمی،
نستعلیق، رقعی، [۱۳].
۱. خوشنویسی -- راهنمای آموزشی (ابتدایی).
چاپ گراور/ واقف: محمد رضانی

[۳۱۷۰۵۵۹]

(۳)

آداب الخط: کلاس سوم دبستانها

خوشنویس: صاعی خوانساری (سیمین قلم)،
محمد رضا بن فتح الله (قرن ۱۴ق.)،
■ تهران: کتابفروشی محمدحسن علمی،
نستعلیق، رقعی، [۱۳].
۱. خوشنویسی -- راهنمای آموزشی (ابتدایی).
چاپ گراور/ واقف: محمد رضانی

[۳۱۷۰۶۴۳]

(۴)

آداب الخط: کلاس پنجم دبستانها

خوشنویس: صاعی خوانساری (سیمین قلم)،
محمد رضا بن فتح الله (قرن ۱۴ق.)،
■ تهران: کتابفروشی محمدحسن علمی،
نستعلیق، رقعی، [۱۳].
۱. خوشنویسی -- راهنمای آموزشی (ابتدایی).
چاپ گراور/ واقف: محمد رضانی

[۳۱۷۰۶۶۸]

(۵)

آداب المشق: زرین خط [دانشپایه ۳ سوم، ثلث

دوم]

خوشنویس: زرین خط تهرانی، حسن (۱۲۷۳-
۱۳۵۷ش.)

- تهران: مرکز فروش: کتابفروشی اسلامیة، تهران، نستعلیق، رقعی، [۱۳].
۱. خوشنویسی -- راهنمای آموزشی (ابتدایی)؛ ۲. خوشنویسی -- راهنمای آموزشی (اکابر). چاپ گراور/ واقف: محمد رضانی [۳۱۷۰۵۵۳]

(۶)

آداب المشق: زرین خط [دانشپایه ۴ چهارم، ثلث سوم]

خوشنویس: زرین خط تهرانی، حسن (۱۲۷۳-۱۳۵۷ ش.)

- تهران: مرکز فروش: کتابفروشی اسلامیة، تهران، نستعلیق، رقعی، [۱۳].
۱. خوشنویسی -- راهنمای آموزشی (ابتدایی)؛ ۲. خوشنویسی -- راهنمای آموزشی (اکابر). چاپ گراور/ واقف: محمد رضانی [۳۱۷۰۵۵۶؛ ۳۱۷۰۵۵۷]

(۷)

آداب المشق: زرین خط [دانشپایه ۵ پنجم، ثلث دوم]

خوشنویس: زرین خط تهرانی، حسن (۱۲۷۳-۱۳۵۷ ش.)

- تهران: مرکز فروش: کتابفروشی اسلامیة، تهران، نستعلیق، رقعی [۱۳].
۱. خوشنویسی -- راهنمای آموزشی (ابتدایی)؛ ۲. خوشنویسی -- راهنمای آموزشی (اکابر). چاپ گراور/ واقف: محمد رضانی [۳۱۷۰۵۵۸]

(۸)

آداب المشق: زرین خط [دانشپایه ۶ ششم، ثلث دوم]

خوشنویس: زرین خط تهرانی، حسن (۱۲۷۳-۱۳۵۷ ش.)

■ تهران: مرکز فروش: کتابفروشی اسلامیة، تهران، نستعلیق، رقعی [۱۳].

۱. خوشنویسی -- راهنمای آموزشی (ابتدایی)؛ ۲. خوشنویسی -- راهنمای آموزشی (اکابر).

چاپ گراور/ واقف: محمد رضانی [۳۱۷۰۵۵۴]

(۹)

آداب المشق: زرین خط [دانشپایه ۶ ششم، ثلث سوم]

خوشنویس: زرین خط تهرانی، حسن (۱۲۷۳-۱۳۵۷ ش.)

■ تهران: مرکز فروش: کتابفروشی اسلامیة، تهران، نستعلیق، رقعی [۱۳].

۱. خوشنویسی -- راهنمای آموزشی (ابتدایی)؛ ۲. خوشنویسی -- راهنمای آموزشی (اکابر).

چاپ گراور/ واقف: محمد رضانی [۳۱۸۰۴۷ - ۳۱۷۰۵۵۵]

(۱۰)

آداب بچه داری شامل: مجموعه از دستورات بهداشتی و پزشکی با شرح بیماریهای اختصاصی کودکان و طرز جلوگیری و درمان آنها: جلد دوم برای دانش آموزان سیکل دوم دبیرستانهای دختران و عموم مادران

نویسنده: گلبن، فرج الله (۱۲۹۱-۱۳۹۰)

■ تهران: کتابفروشی نسترن؛ چاپخانه شرکت سهامی طبع کتاب، جلد ۲، ۱۵۴ ص.، رقعی، [۱۳].

۱. کودکان -- پرستاری و مراقبت -- کتابهای